



پروژه «کسب و کار مسئولانه در ایران»
شرکت‌های خارجی فعال در ایران را به
احترام و رعایت اصول بین‌المللی کسب و
کار مسئولانه در فعالیت‌های بازرگانی
تشویق و راهنمایی می‌کند.

شماره ویژه: خروج مسئولانه

چشم‌اندازهای سیاسی متغیر، پیامدهای مهمی بر سرمایه‌گذاری خارجی در ایران داشته است. برخی از شرکتها علیرغم بازگشت تحریم‌های آمریکا، مصمم به ادامه فعالیت خود در ایران هستند. برای برخی دیگر، بخصوص شرکت‌های کوچک و متوسط، ایران بستری برای فرصت‌های سرمایه‌گذاری جدید است. با اینحال، برای بسیاری از شرکتها، تحریم‌های جدید آمریکا به معنای الزام خروج آنها از کشور است. این شماره ویژه IBR استانداردهای بین‌المللی کسب و کار مسئولانه برای خروج را بررسی کرده و همچنین پیشنهادهایی را بر اساس عملکرد سایر شرکتها برای مواجهه با چالشهایی که مساله «خروج» در ایران بوجود می‌آورد، ارائه می‌دهد.

چالشهای خروج مسئولانه از ایران

ترک کردن مسئولانه هربازاری میتواند پیچیده باشد چرا که شرکتها ممکن است قادر به تشخیص، تخفیف یا ترمیم آثار منفی خروجشان بر مردم و محیط زیست نباشند. گروه‌هایی که موظف به مهیاکردن مقدمات و روند خروج میشوند ممکن است تخصص و دانش کافی پیرامون آثار زیست محیطی و اجتماعی نداشته و یا ممکن است برای مواجهه با موارد برشمرده قدرت و اختیار اجرایی کافی نداشته باشند. متعاقب استانداردهای بین‌المللی کسب و کار مسئولانه، مانند «دستورالعمل‌های OECD برای شرکت‌های چندملیتی»، زمانی که یک شرکت، بازاری را ترک میکند (که میتواند از طرق مختلف همچون فروش سهام یک پروژه، توقف عملیات و روشهای دیگر انجام پذیرد) شرکت یا شرکتهای مذکور موظف و مسئول در مقابل اثرات منفی بالقوه این تصمیم بر مردم و محیط زیست هستند. برخی از اثرات عمده بالقوه بر مردم و محیط زیست که باید هنگام خروج از ایران در نظر گرفته شوند شامل این موارد هستند: (۱) اثرات بالقوه بر کارگران (که مستقیم یا غیرمستقیم توسط شرکت استخدام شده اند)؛ (۲) اثرات منفی بالقوه بر سایر ذینفعان، مانند کسانی که از خدمات جانبی شرکتها بهره می‌برند (خدماتی همچون تهیه آب آشامیدنی یا خدمات بهداشتی)؛ (۳) اثرات منفی زیست محیطی و اجتماعی مرتبط با تحویل پروژه یا تجارت به شرکتهایی که استانداردهای داخلی، تخصص و یا ظرفیت کمتری برای مدیریت خطرات زیست محیطی و اجتماعی دارند. هر شرکت موظف به ارزیابی جداگانه از اثرات حقیقی و احتمالی خروج خود است چراکه سه حوزه برشمرده ممکن است قادر به پوشش تمام خطرات احتمالی نباشند و اثرات مشخص خروج هر شرکت ممکن است متفاوت از سایرین باشد.



۱- اثرات بالقوه بر کارگران

زمانیکه شرکتها فعالیتهایشان را بتدریج متوقف میکنند و یا دارایی‌هایشان را میفروشند، کارگران در تمامی سطوح تحت تاثیر قرار میگیرند. آنها ممکن است کارشان را از دست دهند و یا حقوق و مزایایشان قطع شود. همچنین ممکن است شرایط سلامت و ایمنی آنها در شرکت (تحت مالکیت) جدید کاهش شدیدی پیدا کند. هرچند استانداردهای بین‌المللی شرکتها را ملزم به تهیه و تدارک شبکه حمایت اجتماعی از کارگران منتقل شده و یا بیکار شده نمیکند، اما انتظار میرود که این شرکتها به کارگران در راستای کاهش اثرات منفی بالقوه از دست دادن شغلشان (با توجه خاص به آسیب پذیرترین کارگرا همچون کارگران غیرماهر و نیمه ماهر) کمک کنند.

۲- اثرات بالقوه بر سایر ذینفعان

در بسیاری از کشورها همچون ایران، سرمایه‌گذاران خارجی ممکن است خدمات جانبی به مردم ارائه دهند در حالیکه ممکن است این افراد و گروهها هیچ ارتباطی با پروژه نداشته باشند. بعنوان مثال، شرکت ممکن است دسترسی به آب آشامیدنی و یا برق را برای مردمی که در اطراف پروژه ساکن هستند تدارک ببیند. در برخی مناطق جغرافیایی که خدمات بهداشتی و اورژانس موجود نیست، مراکز سلامت و بهداشت و خدمات اورژانس توسط شرکتها ارائه و اداره میشود. معمولا شرکتها مشارکت انسان دوستانه در پروژه‌های اجتماعی دارند. استانداردهای بین‌المللی کسب و کار مسئولانه از شرکتها انتظار ارائه خدمات جانبی به افرادی که غیرمرتبط به تجارت مربوطه هستند و یا انجام اقدامات خیریه را ندارند بلکه انتظار استانداردهای بین‌المللی زمانی است که شرکتها آغاز به ارائه خدمات جانبی مذکور میکنند؛ در اینصورت استانداردها از شرکتها میخواهند که آثار منفی ناشی از توقف خدمات مربوطه را کاهش داده و یا ترمیم کنند. جاییکه خروج از بازار به معنای از دست رفتن چنین خدمات مهمی برای مردمی است که به شرکت ارائه دهنده این خدمات وابسته شده اند، تحویل مسئولانه این خدمات باید بخشی از برنامه خروج باشد.

۳- اثرات بالقوه ناشی از انتقال تجارت و یا پروژه

در ایران، همچون کشورهای دیگر، مقررات‌گذاری محلی ممکن است برای تضمین این امر که پروژهها مطابق با استانداردهای بین‌المللی پیرامون احترام به حقوق مردم و نیز حفاظت از محیط زیست هستند، کافی نباشد (ببینید: [پژوهشنامه شماره ۳](#) در مورد سلامت و امنیت شغلی و [پژوهشنامه شماره ۵](#) در زمینه ارزیابی اثرات اجتماعی و زیست محیطی). شرکتها مسئول معمولا جای خالی مقررات‌گذاری را از طریق اقدامات عملی و منشور رفتار داخلی شرکت که از طریق مفاد قراردادی به شرکای تجاری و یا تامین کنندگان نیز تسری می‌یابد، جبران میکنند. شرکتها در خلال پروژه‌های سرمایه‌گذاری مشترک (جوینت ونچر) نیز میتوانند استانداردهای پیش گفته را پیاده کنند. افزایش استانداردهای اجرایی و عملیاتی ممکن است شامل مقرراتی ناظر بر آموزش و یا ظرفیت‌سازی برای شرکای تجاری محلی باشد.

زمانیکه شرکتها فعالانه استانداردهای عملیاتی در ایران را افزایش میدهند، تحویل پروژه میتواند بقا و ادامه‌ی استانداردهای برشمرده را تهدید کند. این امر میتواند موجب خطر پیدایش آثار منفی بر مردم و محیط زیست باشد. یکی از کلیدی‌ترین اصول برنامه خروج مسئولانه، حمایت موثر در راستای انتقال و نگاهداشت استانداردهای اجتماعی و زیست محیطی در عملیات آتی است.

اقداماتی که شرکتها میتوانند انجام دهند:

پیشنهاد اصلی به شرکتها این است که یک برنامه عمل و یا استراتژی برای خروج مسئولانه تنظیم کنند که شامل ارزیابی و کاهش هرگونه اثر منفی احتمالی بر مردم و محیط زیست باشد. اقدامات اصلی در هر برنامه خروج مسئولانه باید شامل موارد زیر باشد:

بکارگیری تخصص اجتماعی و زیست محیطی که به شناسایی اثرات اجتماعی و زیست محیطی ترک کشور و یا بازار در برنامه خروج کمک میکند.

تضمین اعلام موقع تصمیم خروج و ارتباطات منظم و مداوم با ذینفعان مربوطه. زمانیکه تصمیم خروج گرفته میشود، شرکتها ملزم به اعلام این تصمیم به تمامی ذینفعان مرتبط، شامل کارمندان، تامین کنندگان، پیمانکاران تبعی و جوامعی که تحت تاثیر قرار میگیرند، هستند. شرکتها همچنین باید یک مجرای ارتباطی را برای مطلع ساختن ذینفعان از نحوه اجرای برنامه خروج و نیز برای لحاظ دغدغه ها و انتظارات ذینفعان در زمینه خروج، باز بگذارند.

اقدامات حمایتی برای کارگرانی که تحت تاثیر قرار میگیرند.

برای رعایت حقوق کارمندانی که ممکن است شغل خود را به سبب خروج از دست بدهند، شرکتها باید دست کم قراردادهای استخدام را هماهنگ با قوانین و مقررات داخلی و محلی خاتمه دهند و آثار منفی خاتمه قرارداد را کاهش دهند. تجربه عملی شرکتها در این زمینه شامل موارد زیر است:

- < تمدید پرداختهای جبرانی به سبب خاتمه قرارداد
 - < تدارک آموزش و ظرفیت سازی برای کمک به کارمندان برای یافتن مشاغل جدید و یا ایجاد کسب و کار شخصی
 - < تعریف و تعبیه اعتبارات خرد برای کمک به کاهش از دست دادن شغل
 - < پذیرفتن کارمندان ماهر از کشوری که خروج از آن اتفاق افتاده، به شعب و مکانهای دیگر شرکت در نقاط دیگر.
- زمانیکه پرسنل به شرکت جدیدی که اداره تجارت یا پروژه را برعهده گرفته، منتقل میشود، شرکتها باید موارد زیر را رعایت کنند:
- < مذاکره در زمینه حقوق و مزایا برای اطمینان از این امر که شرکت جدید استانداردهای مشابه را رعایت میکند.
 - < تسهیل تداوم استانداردهای شرکت پیشین در زمینه امنیت و سلامت و سایر حوزه های مرتبط با کسب و کار مسئولانه از طریق الزامات قراردادی

با در نظر گرفتن پرسنل پیمانکاران تبعی و تامین کنندگان، شرکتها باید:

- < موافقتنامه هایی تنظیم کنند که از پیمانکاران تبعی و تامین کنندگان میخواهد که قراردادهای کار را منطبق با سیستم حقوقی کشور و نیز منشور اخلاقی شرکت خارج شوند، خاتمه دهند.
- < پیمانکاران تبعی در صورت خروج اجباری به کارمندان مبالغ جبرانی پرداخت کنند.

برداشتن گامهایی در راستای جلوگیری از پایین آمدن استانداردهای عملیاتی

زمانیکه شرکتها در حال مذاکره با خریدار بالقوه و یا جانشین خود در یک پروژه و یا تجارت هستند، باید مطمئن شوند که قواعد مناسب برای نگاهداشت استانداردهای عملیاتی در بالاترین سطح ممکن تعبیه شده اند؛ بخصوص در زمینه امنیت و سلامت شغلی و اثرات زیست محیطی. در مواردی که شرکت جدید ظرفیت نگاهداشت استانداردهای عملیاتی شرکت پیشین را ندارد، شرکت خارج شونده (پیشین) میتواند از آموزش و ظرفیت سازی و یا اشکال دیگر حمایت برای تضمین حفظ و برقراری استانداردهای موجود استفاده کند.

برداشتن گامهایی برای تضمین تداوم خدمات تبعی

زمانیکه جوامع و افراد برای دستیابی به خدمات کمکی و تبعی وابسته به شرکت ارایه دهنده خدمات هستند، شرکتهای میتوانند گامهایی را در راستای تضمین تداوم این خدمات، چه از طریق مذاکره با دولتها برای به عهده گرفتن خدمات موجود چه از طریق اقداماتی که متضمن تداوم ارایه خدمات توسط شرکت جدید و یا نهادی معین باشد، بردارند؛ دست کم تا زمانیکه ارایه این خدمات توسط دولت و یا نهاد غیردولتی دیگری تضمین شود.

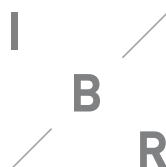
در ایران، ورود مسئولانه به معنای داشتن برنامه برای خروج مسئولانه است

برنامه ریزی اولیه و زودهنگام میتواند موجب تسهیل بسیاری از اقدامات در راستای کاهش آثار منفی خروج باشد که در این پژوهشنامه به آنها اشاره شد. در واقع، اگر شرکت یک برنامه و استراتژی برای خروج در ابتدای کار یعنی هنگام ورود فراهم کرده باشد، خروج مسئولانه از هر کشوری (از جمله ایران) آسانتر، موثرتر و مطمئنتر خواهد بود. این برنامه که شامل مذاکرات با شرکای تجاری، قراردادهای مدیریتی است، دربرگیرنده برنامههای احتمالی اولیه برای خروج نهایی و همچنین اصول پذیرفته شده برای اتفاقات محتمل در صورت خروج فوری از بازار است. برنامه ریزی اولیه و پیشینی ممکن است باعث حل تمامی معضلات نشود، اما میتواند موجب تسهیل بسیاری از اقداماتی شود که تیم فراهم کننده خدمات خروج باید انجام دهند.

در کشورهایی مانند ایران که ممکن است تردیدهایی در زمینه توانایی شرکت برای انجام تجارت درازمدت و حضور طولانی در بازار وجود داشته باشد، برنامه ریزی برای یک خروج مسئولانه بخشی از ورود مسئولانه به بازار آن کشور است.

خروج مسئولانه پیش زمینه ای برای یک بازگشت موفق است

خروج مسئولانه موجب پدیدآوردن اعتماد در ذینفعان میشود و بدین ترتیب میتواند بازگشت دوباره به کشور را در آینده برای شرکتی که خروج کرده است، تسهیل نماید.



پروژه کسب و کار
مسئولانه در ایران

www.ibrproject.org

پروژه «کسب و کار مسئولانه در ایران» شرکتهای خارجی فعال در ایران را به احترام و رعایت اصول بین المللی کسب و کار مسئولانه در فعالیت های بازرگانی تشویق و راهنمایی می کند. این پروژه، الگوهای موفق از شرکتهای و دولتها در سراسر جهان را جمع آوری می کند و با به اشتراک گذاشتن استراتژی ها و راهکارهایی برای پیش بینی کسب و کار مسئولانه در محیطهای کاری پرچالش و ارائه راهنمایی در مورد اقدامات خاص شرکتهای به خصوص در مورد ایران می تواند از اثرات منفی و مضر بر روی افراد یا محیط زیست جلوگیری کند.

برای کسب اطلاعات و منابع بیشتر لطفاً با مدیر پروژه آندرا شمبرگ و آندرا سالداریاگاس تماس بگیرید.

Andrea Saldarriaga asaldarriaga@ibrproject.org | Andrea Shemberg ashemberg@ibrproject.org